

طلاق

جلال

منفورتترین

خدا مراد سلیمیان

و نیز آن حضرت فرمود: «مَا مِنْ شَيْءٍ وَ
 أَبْغَضَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ بَيْتٍ يَخْرُبُ فِيهِ
 الْإِسْلَامُ بِالْفُرْقَةِ؟» هیچ چیز نزد خدای
 عزوجل مبعوض تر از خانه‌ای که در اسلام
 با جدایی ویران شود نیست.»

پس از ازدواج و شروع زندگی، ممکن
 است عواملی بوجود آید و این بنای
 محبوب پروردگار را به منفورت‌ترین امور
 تبدیل کند. شناخت این عوامل و جلوگیری
 از به وجود آمدن آن‌ها می‌تواند نوید بخش
 خانواده‌ای سالم و ارزشمند باشد. در اینجا
 تنها به برخی از این عوامل به صورت گذرا
 اشاره می‌شود.

بدون تردید در هیچ آیینی به اندازه
 اسلام بر استحکام نظام خانواده تأکید و
 پافشاری نشده است. اسلام برای لحظه
 لحظه زندگی زناشویی دستور العمل‌هایی
 ارائه نموده است تا با عمل کردن به آن‌ها
 خطرات و تهدیدها بر طرف شود.
 محبوبترین بناها در اسلام پیمان
 مقدس ازدواج است و منفورت‌ترین چیز نزد
 پروردگار، خانه‌ای است که با طلاق و
 جدایی از هم فرو باشد.

رسول اکرم ﷺ فرمود: «مَا بَيْنِي وَ
 الْإِسْلَامُ بِنَاءٌ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَأَعَزُّ مِنِّي
 التَّزْوِيجُ^۱؛ در اسلام بنایی ساخته نشد که نزد
 خدای عزوجل محبوب‌تر و ارجمندتر از
 ازدواج باشد.»

۱- بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۲.

۲- کافی، ج ۵، ص ۳۲۸.

زن و شوهر، دارای خواست‌ها و نیازهایی هستند که خداوند رفع بعضی از آن‌ها را در طرف مقابل قرار داده و بی توجهی هر کدام از زوجین نسبت به این نیازها می‌تواند زمینه را برای اختلافات بزرگ فراهم سازد.

در حدیثی از امام صادق علیه السلام می‌خوانیم: «الْأَيْتُنْبَغِي لِنَمْرَةٍ أَنْ تُعْطَلَ نَفْسُهَا؟ سزاوار نیست که زن خود را برای شوهر آبی زیور و بی پیرایه کند.»

و از طرف دیگر به مرد دستور داده شده تا نیازهای عاطفی همسر خود را با نشستن نزد او برآورده نماید.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «جُلُوسُ الْمَرْءِ عِنْدَ عِيَالِهِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ إِعْتِكَافٍ فِي مَسْجِدِي هَذَا»^۱ نشستن مرد نزد زن و فرزندش، نزد خدای متعال از اعتکاف در مسجد من محبوب‌تر است.

همچنین در دستورات اسلامی به مردها نیز سفارش شده که خود را برای زنان خود آراسته کنند.

حسن بن جهم می‌گوید: «رَأَيْتُ أَبَا

۱- توقعات نامحدود و حاکم شدن

روح تجمل پرستی و اسراف

یکی از عوامل مهمی که از آغاز زندگی مشترک می‌تواند بنیان خانواده را بر هم بزند، توقعات نامحدود و حاکم شدن روح تجمل پرستی و اسراف است. تنها عامل بازدارنده در این مورد، ایجاد و تقویت روحیه قناعت و پرهیزکاری است. از امام علی علیه السلام نقل شده است که فرمود: «أَنْتُمْ النَّاسُ عَيْشًا مِنْ مَنَحَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ الْقِنَاعَةَ وَأَضْلَحَ لَهُ زَوْجَهُ»^۱ خوشترین زندگی را کسی دارد، که خداوند سبحان قناعت را ارزانیش دارد و همسرش را برای او شایسته گرداند.

۲- دخالت‌های بی جا و غیر

مسئولانه دیگران

از دیگر عوامل مهمی که بنیان خانواده را همواره تهدید می‌کند، دخالت‌های غیر مسئولانه دیگران در زندگی یک زوج تازه ازدواج کرده است.

البته این به معنای دور داشتن خیر اندیشان از اختلافات نور چشمان خود نیست که این خود نعمتی خدادادی برای رفع اختلافات است.

۳- بی توجهی به خواست‌های

یکدیگر

۱- میزان الحکمة، محمد محمدی ری شهری،

ح ۱۷۱۳.

۲- مکارم الاخلاق، ص ۱۰۷.

۳- میزان الحکمة، حدیث ۷۸۸۴.

حساب می آیند. این آرامش از اینجا ناشی می شود که هر یک از این دو مکمل دیگری و مایه شکوفایی و نشاط و پرورش او است، به طوری که هر یک بدون دیگری ناقص است.

این مهم همواره در پرتو حسن خلق امکان پذیر است و کج خلق بودن و بد اخلاقی آفتی بسیار بزرگ برای این گونه زندگی به حساب می آید.

در حدیثی بسیار ارزشمند از امیر مؤمنان علی علیه السلام چنین می خوانیم:

«مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ سَاءَ أَهْلُهُ؟»^۱ آن که بد اخلاق باشد، خانواده اش از او دلتنگ و بیزار می شوند.»

بسیار طبیعی است که بسیاری از بیزاری ها و دلتنگی ها در نهایت به طلاق و جدایی منجر خواهد شد، مگر اینکه به بهترین وجه جبران گردد.

بد اخلاقی در خانه علاوه بر آثار سوئی که بر زندگی مشترک می گذارد، مجازات های الهی را نیز به دنبال خواهد داشت.

الْحَسَنُ عليه السلام اخْتَضَبَ، فَقُلْتُ: جَعَلْتُ فِدَاكَ اخْتَضَبْتَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، إِنَّ التَّهَيُّتَةَ مِمَّا تَزِيدُ فِي عِفَّةِ النِّسَاءِ وَلَقَدْ تَرَكَ النِّسَاءَ الْعِفَّةَ بِتَرْكِ أَزْوَاجِهِنَّ التَّهَيُّتَةَ، ثُمَّ قَالَ: أَيَسْرُكَ أَنْ تَرَاهَا عَلَى مَا تَرَكَ عَلَيْهِ إِذَا كُنْتَ عَلَى غَيْرِ تَهَيُّتَةٍ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَهِيَ ذَاكَ! ابوالحسن عليه السلام را دیدم که خضاب کرده است، عرض کردم: فدایت شوم، خضاب کرده ای؟ فرمود: آری، آراستگی مردان بر عفت زنان می افزاید، زنان ترک عفت کرده اند، چون شوهرانشان آراستگی را ترک نموده اند.

سپس فرمود: اگر آراسته نباشی آیا خوش داری که همسرت را نیز مانند خود ببینی؟ عرض کردم نه. فرمود: او نیز چنین است.»

۴- بد اخلاقی نسبت به یکدیگر

یکی از آثار شگفت انگیز ازدواج سکون و آرامش است. خداوند متعال در این باره می فرماید:

«هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا»^۲ «او خدایی است که شما را از یک نفس آفرید، و همسر او را از جنس او قرار داد تا در کنارش آرام گیرد.»

به راستی همسرانی که مایه آرامش یکدیگرند، از مواهب بزرگ الهی به

۱- کافی، ج ۵، ص ۵۶۷، ح ۵۰.

۲- اعراف/ ۱۸۹.

۳- میزان الحکمة، محمدی ری شهری، ح ۵۱۰۳.

تعدیل این غریزه اندیشیده است و در این زمینه هم برای زنان و هم برای مردان تکلیف معین کرده است. یک وظیفه مشترک که برای زن و مرد هر دو مقرر فرموده مربوط به نگاه کردن است. خلاصه این دستور این است که زن و مرد [نامحرم] نباید به یکدیگر خیره شوند، نباید چشم چرانی کنند، نباید نگاه‌های مملو از شهوت به یکدیگر بدوزند، نباید به قصد لذت بردن به یکدیگر نگاه کنند. یک وظیفه هم خاص زنان مقرر فرموده است و آن این است که بدن خود را از مردان بیگانه پوشیده دارند و در اجتماع به جلوه‌گری و دل‌ریایی نپردازند و موجبات تحریک مردان بیگانه را فراهم نسازند.

شک نیست که هر چیزی که موجب تحکیم پیوند خانوادگی و سبب صمیمیت رابطه زوجین گردد، برای کانون خانواده مفید است و در ایجاد آن باید حداکثر کوشش مبذول شود، بالعکس هر چیزی که باعث سستی روابط زوجین و دل‌سردی آنان گردد، به حال زندگی خانوادگی زیانمند است و باید با آن مبارزه کرد. اختصاص یافتن استمناعات و

رسول گرامی اسلام ﷺ بعد از دفن یکی از اصحاب خود به نام سعد بن معاذ فرمود: فشاری [از طرف قبر] بر او وارد آمد. علت را جويا شدند، آن حضرت فرمود: چون با خانواده‌اش کمی کج خلق بود.^۱

۵- هوس رانی و توجه نامشروع به خواهش‌های نفسانی

هر چه انسان بیشتر در کام شهوات گرفتار شود، بیشتر در معرض تباهی و نابودی قرار می‌گیرد و به تدریج به جایی می‌رسد که به هیچ وجه به هشدارهای پی در پی عقل توجه نمی‌کند و بسیاری از جدایی‌ها ناشی از بی توجهی به هشدارهای عقل است.

علامه شهید مرتضی مطهری رحمته الله علیه سخن بسیار ارزشمندی در این زمینه گفته است که به قسمتی از آن اشاره می‌شود:
«از نظر اسلام محدودیت کامیابی‌های جنسی به محیط خانوادگی و همسران مشروع، از جنبه روانی به بهداشت روانی اجتماع کمک می‌کند و از جنبه‌های خانوادگی سبب تحکیم روابط افراد خانواده و برقراری صمیمیت کامل بین زوجین می‌گردد...»

اسلام تدابیری برای رام کردن و

۱- امالی صدوق، ص ۳۱۵، ح ۲.

و به زور از وی کام می گرفت. خدای عزوجل در دل آن زن چنین افکند که به آن مرد بگوید: هر بار که تو نزد من می آیی مردی هم به سراغ زن تو می رود. آن مرد نزد زن خود رفت، دید مردی پیش اوست، او را نزد حضرت داوود علیه السلام آورد و گفت: ای پیامبر خدا! بلایی سرم آمده که بر سر احدی نیامده است! داوود علیه السلام فرمود: آن بلا چیست؟ مرد گفت: این مرد را پیش زخم یافتم. پس خدای تعالی به داوود علیه السلام وحی فرمود که به او بگو: از هر دست که بدهی از همان دست پس می گیری.^۴

۷- مال حرام

مال حرام نیز می تواند بر شکل گیری طلاق مؤثر افتد. امام باقر علیه السلام فرمود: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَصَابَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ لَمْ يَقْبَلْ مِنْهُ حَجٌّ وَلَا حُمْرَةٌ وَلَا صَلَاةٌ وَلَا صِلَةٌ حَتَّىٰ أَنْ يَفْسُدَ فِيهِ الْفَرْجُ»^۵؛ هرگاه انسانی از حرام مالی به دست آورد، نه حجی از او پذیرفته می شود، نه عمره ای و نه صله رحمی و حتی در ازدواج و زناشویی او تأثیر سوء می گذارد.^۶

۱- مجموعه آثار، ج ۱۹، ص ۴۳۷.

۲- کافی، ج ۵، ص ۵۵۹.

۳- امالی صدوق، ص ۲۳۸.

۴- من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۴۱، ح ۱۰.

۵- میزان الحکمة، ح ۳۶۶۶، به نقل از امالی

طوسی، ص ۶۸۰، ح ۱۴۴۸.

التذاذهای جنسی به محیط خانوادگی و در کادر ازدواج مشروع، پیوند زن و شوهری را محکم می سازد و موجب اتصال بیشتر زوجین به یکدیگر می شود.^۱

گناهان و هوس رانی ها عواقب بدی در پی خواهند داشت. به عنوان نمونه امام صادق علیه السلام فرمودند: «كَمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْزَعَتْ حَسْرَةً طَوِيلَةً»^۲؛ ای بسا نگاهی از روی هوی و هوس آکه حسرتی طولانی را به بار آورده است.^۳

در جایی که حجاب [و شرایط دیگر اسلامی] رعایت شود تعلق خاطر زن و شوهر نسبت به یکدیگر بسیار بیشتر است تا جامعه ای که در آن بی بند و باری شیوع دارد.

این نکته نیز قابل تأمل است که هوسرانی چه از طرف زن و چه از طرف مرد دارای برخی آثار وضعی و قهری است.

امام صادق علیه السلام در این باره می فرماید: «عَفُّوا عَنْ نِسَاءِ النَّاسِ يَعْفَ عَنْ نِسَائِكُمْ»^۴؛ نسبت به زنان مردم عقیف باشید تا نسبت به زنان شما عفت ورزند.^۵

۶- حکایتی تکان دهنده

نقل شده است که در روزگار حضرت داوود علیه السلام زنی بود که مردی نزد او می رفت

عوامل بازدارنده

اگر به هر دلیلی دامنه اختلافات بین زن و شوهر بالا گرفت، خداوند تعالی برای پیشگیری از فروریزی بنای محبوب خانواده راه کارهایی را ارائه نموده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱- دادگاه خانوادگی

آنجا که بیم انحلال و از هم پاشیدگی کانون خانوادگی در میان باشد، اسلام تشکیل دادگاه خانوادگی را لازم دانسته است. به این ترتیب که یک نفر داور به نمایندگی از طرف مرد و یک نفر به نمایندگی از طرف زن برای رسیدگی به مشکلات و اصلاح بین آن دو معین شوند. داوران منتهای کوشش خود را درباره اصلاح آن‌ها به عمل آورند و اختلافات آن‌ها را حل کنند و اگر چاره‌ای جز جدایی نبود، آن‌ها را به بهترین نحو ممکن از یکدیگر جدا کنند.

جای بسی تأسف است که امروزه اغلب جوان‌ها با فاصله گرفتن از بزرگترها، خود را از تجربه‌های مفید آنان محروم ساخته و گاهی گره‌ای را که به سادگی می‌توان با کمک آن‌ها باز کرد، محکمتر کرده و گشودن آن را مشکل‌تر می‌کنند.

خداوند متعال می‌فرماید: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَبْئُوهَا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا

مِنْ أَهْلِهَا إِنْ مَرِدَا إِضْلَاحًا يَوْفَى اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾^۱؛ «و اگر از جدایی میان آن دو (زن و شوهر) بیم داشتید، پس داوری از خانواده شوهر، و داوری از خانواده زن برگزینید [تا به کار و اختلاف آن دو رسیدگی کنند]. اگر این دو داور بنای اصلاح داشته باشند، خداوند میان آن دو وفاق ایجاد کند، زیرا خداوند از نیات همه آگاه و باخبر است.»

این آیه به زیبایی تمام، یک دادگاه خانوادگی را با ابتکار و امتیازات زیر مطرح می‌کند:

۱- داور، از میان فامیل زن و شوهرند، تا سوز و تعهد و خیر خواهی بیشتری داشته باشند.

۲- این دادگاه نیاز به بودجه ندارد.

۳- رسیدگی به اختلاف در این دادگاه، سریع و بدون تراکم پرونده و مشکلات کار اداری است.

۴- اسرار این دادگاه به بیگانگان نمی‌رسد و مسائل اختلافی در میان خودشان می‌ماند.

۵- چون داوران از خود فامیلند، مورد اعتماد طرفین می‌باشند.^۲

بنابراین آیه، جامعه - و مخصوصاً

۱- نساء/۳۵.

۲- محسن قرآنی، تفسیر نور، ج ۲، ص ۳۲۷.

خود مرد و زن را از طلاق منصرف کنند، همچنین طلاق را جز با حضور دو شاهد عادل^۱ صحیح نمی‌داند. این دو نفر به خاطر داشتن عدالت و تقوی، نهایت کوشش خود را برای ایجاد صلح و صفا میان زن و مرد به کار می‌برند.

بدیهی است این همه مانع تراشی در راه طلاق به منظور این است که در این مدت ناراحتی‌ها و عصبانیت‌هایی که موجب تصمیم طلاق شده است از میان برود و زن و مرد به زندگی عادی خود بازگردند.

۲- قرار دادن عده

در مواردی که طلاق از طرف مرد و به صورت رجعی باشد، مرد می‌تواند در مدت «عده» رجوع کند. بسیاری از بی‌خبران، این حکم اسلامی را به هنگام طلاق رعایت نمی‌کنند، و به محض جاری شدن صیغه طلاق، هم مرد به خود اجازه می‌دهد که زن را بیرون کند و هم زن خود را آزاد می‌پندارد که از خانه شوهر خارج شود. ولی این حکم اسلامی علاوه بر حفظ احترام زن، غالباً زمینه را برای بازگشت شوهر از طلاق و تحکیم پیوند زناشویی فراهم می‌سازد.

خویشاوندان - در برابر اختلافات خانوادگی مسؤولند و می‌بایست قبل از هر اتفاق نگران‌کننده‌ای تلاش خود را برای پیشگیری از آن به کار گیرند.

۲- توجه به آینده فرزندان

بدون تردید پدر و مادر در یک خانواده پناهگاه فرزندان هستند، آنان در سایه الطاف الهی با فراهم آوردن امکانات رفاهی و حمایت‌های جسمانی و روانی، در رشد، شکوفایی و بالندگی فرزندان نقش اساسی را ایفا می‌کنند.

اختلاف، نزاع، سرزنش، ناسازگاری و... زن و شوهر بر رفتار کودکان و شکل‌گیری شخصیت آن‌ها آثار زیانبار و نامطلوبی به جای خواهد گذاشت و این آثار هنگام طلاق به اوج خود می‌رسد. با توجه به آنکه همین فرزندان آینده جامعه را رقم خواهند زد، کمترین تقصیر و قصوری در رشد و تربیت آن‌ها گناهی نابخشودنی خواهد بود.

توجه به عواقب سوء اختلافات و جدایی زن و شوهر و تفکر درباره آثار زیان‌بار آن، موجب کاهش اختلافات و ایجاد تفاهم و درک بیشتر یکدیگر خواهد بود.

۳- توصیه به ترک طلاق

اسلام مجریان صیغه طلاق و شهود و دیگران را توصیه کرده که با کوشش‌های

۱- ترجمه تحریر الوسیله، امام خمینی علیه السلام، ج ۳، ص ۵۸۹، مسأله ۹.

خواهند شد. حتی اگر درد جدایی را با وصال دیگری التیام دهند.

۲- مشکلات اجتماعی

بسیاری از زنان بعد از طلاق امکان زیادی برای ازدواج مجدد - آن هم به طور دلخواه و شایسته - ندارند، از این رو دچار زبانی بزرگ می‌شوند و البته این مشکل برای مردان کمتر از زنان نخواهد بود به نحوی که عده فراوانی از آن‌ها همواره حسرت زندگی قبلی خود را می‌خورند.

۳- مشکلات فرزندان

و بالاخره پرده پایانی این قصه، داستان دردناک زندگی فرزندان است که با طلاق والدین دچار بحران‌های شدید روحی و مشکلات روانی می‌شوند.

البته این‌ها برخی از پی آمدهای طلاق و جدایی است و قطعاً مشکلات فراوان دیگری به دنبال فروپاشی کانون خانواده به وجود خواهد آمد.

آیا تحمل برخی از تلخی‌ها در زندگی زناشویی و گذشت در زندگی - که پیامدهای شیرین و حیات بخش دارد - سخت‌تر است یا تحمل پیامدهای بسیار ملال آور طلاق؟! بیاندیشیم.

بدیهی است طرح این مباحث توسط مبلغان می‌تواند از گسترش طلاق در جامعه جلوگیری کند.

چه اینکه با گذشت زمان، طوفان خشم و غضب، که غالباً موجب تصمیم‌های ناگهانی در امر طلاق و جدایی می‌شود، فرو می‌نشیند و حضور دائمی زن در خانه در کنار مرد در مدت عده و یادآوری شومی طلاق - که متأسفانه اغلب کسانی که دست به طلاق می‌زنند به آن توجهی ندارند - مخصوصاً در آن جا که پای فرزندان در کار است، و اظهار محبت هر یک نسبت به دیگری، زمینه ساز رجوع می‌گردد و ابرهای تیره و تار دشمنی و کدورت از آسمان زندگی کنار رفته، مجدداً خورشید محبت و عاطفه گرمابخش خانه خواهد شد.

جالب اینکه در حدیثی از امام باقر علیه السلام می‌خوانیم: «الْمُطَلَّقةُ تَكْتَحِلُ وَتَحْتَضِبُ، وَتَطِيبُ؛ زن مطلقه [در دوران عده‌اش می‌تواند آرایش کند؛] سرمه در چشم نماید، و موهای خود را رنگین، و خود را معطر کند.»

پیامدهای طلاق

در پایان به برخی از پیامدهای ناگوار جدایی و طلاق اشاره می‌شود:

۱- مشکلات عاطفی

بدون تردید مرد و زنی که مدت‌ها با یکدیگر زندگی کرده‌اند، بعد از جدا شدن از نظر عاطفی دچار بحران شدیدی